

апробовані світовою практикою традиції і стандарти. Впроваджувана через політичні знання ідея громадянського суспільства покликана обмежувати деструктивний вплив держави. Вона дозволяє розглядати суспільство і державу як партнерів, визнаючи в цьому партнерстві пріоритет за суспільством, утверджуючи в суспільну свідомість думку про те, що держава існує для суспільства, а не навпаки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бірюкова Т. Ф. Механізми соціалізації особистості майбутнього менеджера в системі особистісно-орієнтованої освіти / Т. Ф. Бірюкова // Нова парадигма : журнал наукових праць. – К., 2005. – Випуск 41. – С. 36-44.
2. Програма курсу “Громадянська освіта” // Інформаційний бюлетень “Освіта для демократії в Україні”. – 2001. – № 4. – С. 12-44.
3. Рудич Ф. Політологія в Україні: Сучасний стан та тенденції розвитку // Етнополітологія в Україні. Становлення. Що далі? : збірник. – К. : ІПіЕНД, 2002. – С. 108-109.
4. Беланова Р. А. Гуманізація та гуманітаризація освіти в класичних університетах (Україна – США) : монографія / Р. А. Беланова. – К. : Центр практичної філософії, 2001. – 216 с.

*С. П. Дмитренко
завідувач кафедри політології і публічного
управління та адміністрування
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова,
кандидат політичних наук, доцент
(м. Київ)*

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНИХ ПРОТЕСТІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Становлення нових держав на європейській мапі кінця ХХ початку ХХІ сторіччя, формування в них національних суспільств на тлі політичної, економічної та соціальної нестабільності в Європі, а відтак зростанням протестних настроїв не тільки на економічному, але й на міжетнічному, релігійному, культурному ґрунті потребує глибокого вивчення взаємодії між політичною та суспільною складовими політичних систем. Особливо актуальною проблема політичних протестів є в Україні, яка знаходиться у процесі “протестної турбулентності” з 2013 року, а “загроза третього майдану” залишається актуальним трендом не тільки політичних дискусій, але й можливої політичної та соціальної практики.

Від початку дослідження та концептуалізації у політичній науці, до сьогодні політичний протест залишається складним та багатовимірним явищем з широким спектром форм реалізації на загальнонаціональному та регіональному рівнях. Попри значну кількість ґрунтовних політологічних, соціологічних, філософських, культурологічних та інших досліджень присвячених протесту, до тепер залишаються дискусійними форми його прояву та здійснення, технології реалізації, мотиви,

ефективність, та, зрештою, оцінка його справжньої (конструктивної чи деструктивної) ролі у політиці.

Теоретичну основу дослідження політичного протесту у зарубіжній політичній науці склали роботи: Ш. Айзенштадта, Т. Гара, С. Терроу, Дж. Дженкінса, Б. Кландермаса, Ч. Тіллі, Т. Скокпола, Т. Жиро та інших. У вітчизняній політології у рамках дослідження проблематики політичної участі, політичної діяльності, політичної боротьби та вивчення сучасних суспільних та політичних процесів, проблематика політичного протесту піднімається Н. Ротар, І. Побочим, Є. Лисеєнко, Г. Зеленько, О. Максимовою.

Отож спираючись на значний теоретичний доробок вітчизняних та зарубіжних учених у дослідженні політичних протестів маємо на меті окреслити загальні тенденції протестного руху в Україні незалежної доби.

Протест політичний (лат. *protestor* – публічно доводити, грец. – політика) – вид політичної участі, що виражається у негативному ставленні до політ. системи в цілому або до її окремих елементів, норм, цінностей у відкритій, демонстративній формі [2, с. 557]. Він є проявом політичної активності людини чи суспільної групи яка регулюється об'єктивними економічними, політичними, соціальними чинниками сформованими у конкретному суспільстві, чи суб'єктивними психологічними механізмами (потреби, інтереси, думки, настрої), які суттєво впливають на політичну активність громадян. Українські учені пропонують розглядати політичний протест як певну форму політичної поведінки індивіда чи соціальної спільноти, групи. Так автори Політичного енциклопедичного словника виданого у Києві ще 1997 року, визначають політичний протест як одну з форм вияву незгоди окремої особи чи певної соціальної спільноти з пануючим політичним курсом або рішенням вищих органів влади в державі (законодавчих, виконавчих, судових), а також стосовно тих чи інших соціальних явищ чи політичних дій. У цьому контексті політична поведінка – це сукупність реакцій соціальних суб'єктів (спільнот, груп, особистостей) на діяльність політичної системи; взаємодія суб'єкта з політичною реальністю, яка охоплює його дії та орієнтації щодо політичної практики [3, с. 592-593]. Її характер значною мірою залежить від існуючих у суспільстві традицій щодо легітимації політичних рішень чи дій, визнання їх юридичної правомірності та законності.

Як внутрішній стан особи чи соціальної групи, готовність до протестної дії важко зафіксувати звичними методами соціологічних чи інших досліджень, а успіх протесту вирішальним чином залежить від внутрішнього стану сприйняття його особою чи соціальною групою, та від визрівання наміру підтримати політичний протест. На думку С. Позднякова можна виділити наступні якісні виміри цього явища: політичний протест може існувати у вигляді внутрішнього стану несприйняття політичним суб'єктом пануючих у суспільстві політичних відносин чи політичної системи у цілому; він є певною формою вираження незгоди, спротиву, неприйняття пануючого політичного курсу які виражаються певною акцією, дією, вчинком

протестного характеру; це феномен який являє собою протидіючі сили, рухи, котрі йдуть у розріз з основними тенденціями політичного життя. Тому політичний протест більшою чи меншою мірою присутній у будь-якому суспільстві та політичній системі і є невід'ємною частиною явища політики.

До основних причин, які спричиняють вірогідність масових акцій протесту, на думку політологів та соціологів можна віднести такі:

- високий рівень незадоволеності населення умовами життя (насамперед – матеріально-економічними);

- посилення недовіри до офіційних структур влади й політичних лідерів;

- низький рівень політичної залученості (участі) населення до легітимних форм громадянсько-політичного життя (членство в партіях, громадсько-політичних рухах, асоціаціях, участь у виборах, доступні контакти з представниками влади тощо);

- низький рівень політичної ефективності – відчуття людиною можливості здійснення впливу законним (легітимним) шляхом на соціальні процеси і політичні рішення, що зачіпають його безпосередні інтереси [1, с. 42]. В сучасному українському суспільстві усі ці чинники присутні, отож протестний потенціал залишається доволі високим, хоча й не переходить у відкриті форми політичних чи інших видів протесту загальнодержавного чи загальнодержавного масштабу. Протестні дії на місцевому чи регіональному рівні, і ті, що ініціюються політичними силами, і ті, що виникають як суспільна реакція на певну діяльність чи бездіяльність владних структур носять ситуаційно-протестний характер та поки що не переростають у їх системно-протестний стан. Проте досвід переможних політичних протестів у українців є, і якби не складний комплекс стримуючих факторів, до яких чи не у першу чергу слід віднести пост революційні події (втрата Криму та конфлікт на Донбасі), можливість повернення до широкомасштабного політичного протестного руху цілком можлива.

Тут маємо відзначити, що на першому етапі протестного руху в Україні (1989–1991 р.р.) економічні причини та боротьба національно-демократичних сил за проголошення державного суверенітету України були основою масових виступів представників чи не усіх соціальних груп, а вже на другому (2000–2004 р.р.) та третьому (початок 2010 р.) етапах політична та світоглядна, цивілізаційна складові вийшли на перший план суспільних вимог.

Тож у підсумку маємо звернути увагу на таке:

Усі етапи загальнонаціонального протестного руху в Україні були успішними та зафіксували у свідомості значної частини суспільства результативність цієї форми боротьби, її ефективність у відстоюванні своїх інтересів та виділили її як найбільш дієву форму реального тиску на політичну владу. Політичний протест залишається актуальним “політичним трендом” у політичній риторичі багатьох політичних сил, не зважаючи на те, що в Україні сьогодні об’єктивно немає політичної сили, ідеї чи лідера, які могли б стати кристалізаторами, організаторами чи вождями масового

протестного руху. Масова участь громадян у акціях політичного протесту не призвела до формування значних змін у політичній свідомості українців, для яких участь у політиці постає як “виборчий обов’язок” чи “вихід на Майдан”.

Видається, що для протестних настроїв останніх років характерним стає поєднання економічних претензій суспільства разом з вимогами персональних, особистісних та політичних змін у державі. Реформи, які з усіма їх складнощами проходять в Україні, не завжди народжують атмосферу довіри між суспільством та владними інститутами, а тому часто сприймаються як приводи до протестних а не консолідуючих дій багатьох соціальних груп. Відтак потреба у формуванні довіри між владою та суспільством та формування зрозумілих та дієвих каналів участі громадян у прийнятті управлінських рішень принаймні на місцевому рівні, залишається актуальною суспільною вимогою.

Децентралізація та подальше реформування системи державного управління та місцевого самоврядування призведе не тільки до збільшення каналів офіційного, законодавчо закріпленого впливу на владні інститути усіх рівнів, але, як вже відзначалось автором в інших публікаціях, перенесе можливість активних політичних протестних дій із звичного центрального на регіональний рівень, а відтак призведе до прояву нових тенденцій і запитів протестного руху.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Панина Н. В.* Готовность населения к различным формам социального протеста [Текст] / Н. В. Панина // Политическая культура населения Украины : результаты социол. исслед. – К. : Наук. думка, 1993. – 135 с.
2. Політичний протест // Політологія: навчальний енциклопедичний словник довідник для студентів ВНЗ I-IV рівнів акредитації / за наук. ред. д-ра політ. н. Н. М. Хоми, О. М. Сорба, Л. Я. Угрин [та ін.]. – Львів : “Новий Світ – 200”, 2014. – 779 с.
3. *Полішкаррова О.* Політична поведінка. Політологічний словник : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. М. Ф. Головатого та О. В. Антонюка. – К. : МАУП, 2005. – 792 с.

Н. Ю. Іванова
доцент Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана
(м. Київ)

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ В УКРАЇНІ

Модернізація політичних інститутів в Україні здійснюється через удосконалення (осучаснення) традиційних інститутів, які в процесі модернізації суттєво змінюють свої функції та характер діяльності, а також через формування нових антикорупційних інститутів (НАБУ, НАЗК, тощо) Але їх можливості обмежені. Вторинна (неорганічна) модернізація, притаманна для України, зумовлює своєрідність